

HALMOS CSABA

Harmónia vagy diszharmónia?

Foglalkoztatáspolitikai és emberi erőforrás-gazdálkodás Európai Unió összehasonlításban*

Megpróbálom én is a gondolatomat, mondanivalómat a Jubileumi Konferencia jegyében formálni, amelyen célszerű egy visszatekintés, másoldalról egy előretételezés. Aki arra vállalkozik, hogy a hazai foglalkoztatáspolitikai, emberi erőforrás-gazdálkodás elemzését napjainkban elvégezze abból az aspektusból, hogy önmagunkhoz képest mit értünk el, mit tettünk jól, mi az, amit jobban is lehetett volna, ez nem könnyű feladat. Az sem mellékes, hogy nemzetközi környezetbe helyezve a témát, akár szűkebb régiókban, ahol Európát értem, hol helyezkedünk el. Törekvésünk bejutni az Európai Unióba, kérdés, hogy a hazai jellemzők és az Unió szempontjai mennyire jelentenek harmóniát, vagy diszharmóniát. Természetesen tágabba is tekinthetünk, hiszen Európán kívül a verseny a két másik nagy gazdasági hatalommal az Amerikai Egyesült Államokkal és Japánnal is szinte naponta folytatódik, naponta megmérkőzik az Európai Unió 15 tagállama, nemcsak foglalkoztatáspolitikai, hanem minden más kérdésben.

10 éve a rendszerváltás után érkezett az ideje annak, hogy valahogy határt húzzunk abban a vonatkozásban, hogy a '90-es évtized milyennek minősíthető; milyen folyamatok jellemezték ezt az évtizedet; melyek tekinthetők olyan folyamatoknak, amelyek a harmónia jellemzői és melyek azok, amelyek a diszharmónia negatív tartományába tartoznak. Sajnos nem mentegetőzve, de kevés forrásanyag, viszonylag szűk irodalomra tud az ember támaszkodni. A '80-as évek utolsó harmadára tehető munkaügyi rendszerváltástól – amely megelőzte a politikai rendszerváltást – napjainkig korszakos változások történtek a munkaerőpiacokon is.

Az első bevezető kérdés előtt rátérnénk a témára, hogy én mit tekintek harmóniának és mit tekintek diszharmóniának a foglalkoztatáspolitikában.

Harmonikusnak tekintem azt a foglalkoztatáspolitikát, amely sajátos stratégiát fogalmaz meg, egy sajátos piac, a munkaerőpiac területén; amely e piac specifikus tulajdonságainak megfelel, a foglalkoztatáspolitikai, munkaerő-piaci politika, az emberi-erőforrás-gazdálkodás szinte minden területét áthatja. Milyen specifikumokról van szó?

Az egyik ilyen tulajdonsága, hogy nem tökéletes piac. Talán elfogadható az a vélemény, hogy a legkevésbé tökéletesen működik a munkaerőpiac, sajátosságánál, szereplői tulajdonságainál fogva; a másik szintén specifikus elem, hogy egy

* Elhangzott a 2000. évi jubileumi humánpolitikai konferencián

rendkívül szegmentált piac; olyan részpiacok halmaza, amelyek szakmák, terület, korcsoportok, és nagyon sokfajta tényező alapján differenciálják. A harmóniát tehát nehéz megteremteni. A harmónia automatikusan a piac által nem jön létre egyetlen területen sem. A piac, bár a legjobb szabályozó, de nem tökéletes szabályozó. Igazságtalannak tekinthető a piac, hiszen nem ismer olyan kategóriákat, mint a szolidaritás; nem ismeri a hatékonyságon, a termelékenységen kívül a szociális tartalmú szempontokat. Ennek megfelelően nem bízhatjuk a piacra kizárólagosan a dolgot. Megkülönböztetett jelentősége van tehát annak, hogy a kormányzati politika az állam tevékenységét hogyan próbálja meg ezen a piacon kialakítani.

A munkaerőpiachoz kapcsolódó foglalkoztatáspolitikai vonatkozásában a harmónia alapvető intézményi feltételének tekintem, hogy a foglalkoztatáspolitikai nem lehet egy minisztérium kizárólagos feladata, hiszen tágabb gazdaságpolitikai kérdéseket érint. (Zárójelben jegyzem meg, természetesen az a másik véglet, ha a munkaügyi politikát a foglalkoztatáspolitikát egy „mamut” minisztérium néhány főosztálya intézi s talán Európában egyedülálló módon hazánkban nemcsak a Munkaügyi Minisztérium tűnt el, hanem annak jogutód szervezete is). A foglalkoztatáspolitikai nagyon sok különböző részpolitika összhangjaként valósul meg. Ha megnézzük az Európai Unió foglalkoztatáspolitikájának stratégiáját, amely középpontjába azt állította, hogy 2010-ig utol kell érni az Egyesült Államok foglalkoztatottsági szintjét, azaz megvalósítani a teljes foglalkoztatottságot, akkor ebben a foglalkoztatáspolitikában igen sok helyen esik szó jövedelempolitikáról, adópolitikáról, regionális politikáról, szociálpolitikáról, népesedéspolitikáról, családpolitikáról és sorolhatnám tovább. Ezzel azt akartam érzékeltetni, hogy csak az a foglalkoztatáspolitikai lehet sikeres, amelyik áthatja a gazdaságpolitikát, és csak az a gazdaságpolitika lehet eredményes, amely ebben a kontextusban teremti meg a foglalkoztatásnak a teljességét, amely hatékony foglalkoztatáson alapul.

Mindezek tükrében, tekintsük át a '90-es évtized főbb jellemző vonásait abból a szempontból, hogy ez a harmónia mennyire valósult meg; elképzeléseink, amelyek egy politikai rendszerváltást megelőző munkaügyi rendszerváltáshoz kötődtek, bő 10 év után milyennek minősíthetők?

Elsőként talán nézzük meg a foglalkoztatás helyzetét.

Az első és általános megállapításom a '90-es évtized értékeléséről bizonyára kritizálható, de megpróbálom Önöknek bizonyítani: a '90-es évtized az emberi erőforrások pazarlása évtizedének minősíthető! Az emberi erőforrások pazarlásának egy más típusáról van szó, mint amelyet az előző évtizedek jellemeztek; a „szocialista” pazarlásnak alapvető jellemzője volt az ún. „abszorpciós” felszívó jelleg, azaz a piac „felszívott” minden munkaerőt. A munkaerő kereslet a kínálat szintjén alakult. Biztosítva volt a teljes foglalkoztatás, ugyanakkor ez nélkülözve a hatékonyság legelemibb normáit is. A '90-es évtized pazarlása más típusú (emissziós) pazarlás: ez már egy kialakuló piacgazdaságban, később egy működő piacgazdaság keretei közötti pazarlás, amely jól elkülöníthető szakaszokra oszlik. A '90 utáni éveket súlyos, előre nem számított gazdasági válság jellemezte. Ebben az első szakaszban 3 év alatt 20%-kal csökkent – Közép-Kelet-Európában is egyedülálló módon – a bruttó nemzeti termelés. A foglalkoztatásban valamennyi

Közép-Kelet-Európai országot meghaladó visszaesés következett be hazánkban, részben a megszűnő munkahelyek miatt, továbbá nagyon sokan, közismerten „kimenekültek” a munkaerőpiacról.

Vajon mit tehetett volna a gazdaságpolitika? Mit tehetett volna a foglalkoztatáspolitikája? Én azt hiszem, hogy keveset tehetett volna a munkaerőpiacok összeomlása ellen; keveset tehetett volna egy öbölháború hatásainak kivédésére; keveset tehetett volna azoknak a körülményeknek a kivédésére, amelyek ennek a súlyos gazdasági válságnak az alapvető tényezőit meghatározták. Valószínű az is, hogy az 1,4 millió megszűnő munkahely nagy része szükségszerű objektív következménye volt ennek a folyamatnak.

Másoldalról nem volt szükségszerű e folyamat, melynek oka néhány akkori hibás döntés. Az Antall kormány – részben azért, mert politikailag nagyon pejoratív volt a kicsengése a teljes foglalkoztatásnak, ezt mint célt feladva – gyakorlatilag természetesnek tartotta, hogy munkahelyek százezrei szűnnek meg. Tudomásul vette a munkanélküliség ugrásszerű emelkedését és természetesen tudomásul vette, hogy ezek a folyamatok nem, vagy alig kezelhetők. Természetesnek tartotta az első években azt is, hogy a privatizációs szerződésekben nincs jelen foglalkoztatási kötelezettség. Természetesnek tartotta, hogy bizonyos tulajdonváltás automatikusan egyet jelent munkahelyek tíz és százezreinek megszűnésével. Itt érhető tetten a pazarlás. Az okok összetettek: részben a kormányzati felkészültség, a kormányzati tapasztalatok hiánya, de a legfőbb gond, amit megfogalmazok, a stratégia hiánya. Ha leszűkítem ezt a foglalkoztatáspolitikára, röviden úgy fogalmazhatom meg: a munkanélküliség csökkentése a munkanélküliség hátrányos helyzetének mérséklése volt az akkori stratégia egyetlen célja.

Valamennyien tudjuk, hogy ez nem foglalkoztatáspolitikája. A foglalkoztatáspolitikának ez egy nagyon szűk szegmense. Ez tehát az első tényező, amely úgy gondolom, hogy ebben az első szakaszban meghatározó volt és hatással volt az egész évtized folyamataira.

A második szakasz a '93 utáni időszakra tehető, amikor megindultak azok a folyamatok, amelyek elsősorban a munkanélküliség csökkenésében jelentkeztek. Közismerten '93 elején érte el a munkanélküliségi ráta azt a történelmi csúcspontot, amely 706 ezer regisztrált munkanélkülit jelentett, a 2-2,5 évvel korábbi 24 ezer regisztrálthoz képest. Ettől az időszaktól kezdve napjainkig a munkanélküliség tendenciája csökkenő. Ez a második szakasz, amely belső struktúrájában a foglalkoztatáspolitikája, munkaerőpiac tekintetében igen differenciáltan valósult meg. A harmadik szakasz 1997 végére, 1998-ra tehető, amikor a foglalkoztatottságban a csökkenő tendencia megállt és egy szerény emelkedés indult el. Ezt az emelkedést nem árt pontosítani. A Kormány kicsit eltúlozva 150 ezer új munkahelyről beszél. Aki tudja, hogy mi a különbség az új munkahely létesítése és a KSH felmérése szerinti heti 1 óránál többet dolgozó foglalkoztatott között, az tudja, hogy más kategória, hogy egy új tartós munkahely jön létre és más, ha a foglalkoztatottak számát a sokat vitatott nemzetközi mérési mód alapján vizsgáljuk. Tény, hogy '98-tól kezdve a gazdaságpolitika és a foglalkoztatáspolitikája eredményeként megindult egy folyamat, amelynek eredményeként több új munkahely jött létre, mint amennyi megszűnt, csökkent a munkanélküliség; megállt az a folya-

mat, melyet korábban úgy jellemeztem, hogy „kimenekülés” a munkaerőpiacról, amely az inaktívák számának növekedését jelentette.

Nézzük meg ezeket a történéseket nemzetközi összehasonlításban. A foglalkoztatottság alakulása és színvonala az első minősítő kategória, azaz a munkavállalás korú emberekből mennyi az aktív kereső. Nemzetközi összehasonlításban vizsgálva Magyarország helyzetét, a hazai színvonal eléggé lehangoló. Amerika rendkívül sikeres gazdaság, ahol a foglalkoztatási ráta 74-75%, azaz minden 100 munkavállalás korú emberből 74-75 ember a munkaerőpiac részese. Japánban hasonló a nagyságrend, bár a korábbi évtizedekben a foglalkoztatáspolitikai átértékelésére kényszerültek. Úgy tűnik, vége annak a Japán csodának, hogy egy munkahely, vagy egy foglalkozás egy életen keresztül tart. Kénytelenek ők is hozzájárulni ehhez az elvhez és ennek megfelelően megteremteni a gazdaságpolitikai feltételét a kereslet növelésének.

Az Európai Unió mozgalmas évtizedeket élt meg. A hatvanas – hetvenes években az EU még meghaladta az Amerikai Egyesült Államok foglalkoztatási rátáját, ha nem is túlzott mértékben. Ezt követően az Európai Unió egészen a '90-es évek végéig kénytelen volt elviselni egy súlyos visszaesést, a csökkenés tartósan bizonyult. Ez a csökkenés azt jelentette, hogy ma az Európai Unió 15 tagállamában, a 375 milliós népességben 16-17 millió munkanélküli van; 8 millióra tehető azoknak a munkanélkülieknek a száma, akik ugyan nem keresnek munkát, de ha lenne lehetőség, elhelyezkednének. A foglalkoztatási ráta 60% körül van. A hazai foglalkoztatási ráta az említett okok és tényezők következményeként az Unió átlag alatt van. Gyakorlatilag a munkavállalási korú emberek alig több mint a fele van jelen a munkaerőpiacon, alig több mint a fele aktív részese ennek a piacnak. Ez tehát az első megközelítés, amely a munkaerőpiacot jellemzi.

A második dolog, amit úgy gondolom, hogy szükséges kiemelni az, a strukturális átrendeződés, amely a munkaerőpiacon végbement. A strukturális átrendeződésnek több oldalú megközelítése lehetséges. Kérdés például, hogy az 1,4 millió megszűnt munkahely korcsoportok szerint kiket érintett a leginkább, milyen fajta korcsoportokban jelentkezett a változás. Ha ezeket a számokat nézzük, az egyik legnagyobb változást a korábban nyugdíj melletti munkavállalók számának radikális csökkenése jelentette. Százezres nagyságrenddel csökkent azon munkavállalók száma, akik korábban nyugdíj mellett még a munkaerőpiac részesei voltak, és akik ma nem dolgoznak. Ebben szerepet játszott a '90-es évek első harmadában az a munkavállalók részéről érthető magatartás, amikor is a bizonytalan jövő helyett, a nyugdíjkorhatár előtt álló emberek az alacsony, de biztos nyugdíjat választották. A korhatár előtti nyugdíjazásban „ludas” volt a foglalkoztatáspolitikai is, szelepet nyitott ennek a folyamatnak. Így próbálta kezelni a folyamatokat, így járult hozzá az inaktivitás ugrásszerű emelkedéséhez.

A korcsoportok szerinti differenciálás megjelent a fiataloknál is a 25 év alatti korban, akiknél szintén jelentős nagyságrendű csökkenés következett be: 250 ezerrel csökkent azoknak a fiataloknak a száma, akik e korcsoportban korábban aktív részesei voltak a munkaerőpiacnak. Tehát a munkavállalási kor alsó és felső határán levő munkavállalók aktivitása az átlagost meghaladóan beszűkült. De nem csupán itt jellemző.

Döbbenetesnek tűnik a következő adat: ma a 30 és 50 évesek között találunk 230 ezer nyugdíjast; találunk 250 ezer eltartott személyt; és 150 ezer munkanélkülit. Ennek megfelelően tehát nem csupán arról van szó, hogy az alsó sávokban és a felső sávokban jelentkezik az aktivitás csökkenése. Az alacsony nyugdíjkorhatár, amely korábban Európában Magyarországon talán a legalacsonyabb volt, csak részben magyarázza ezeket a tendenciákat. Ha megnézzük az Európai Unióban a 40 és 50 év feletti foglalkoztatási rátákat és a magyarországi rátát, akkor mind a férfiak mind a nők tekintetében nagyságrendi különbségek vannak a magyar foglalkoztatás rovására.

Az átrendeződések másik hatása, amely a munkavállalókat érintette, az a gazdaság strukturális átalakulása. Különböző tanulmányok úgy fogalmazzák, hogy a rendszerváltás legnagyobb vesztese a mezőgazdaság. Ha megnézzük az adatokat, akkor egy kissé ellentmondásosnak tűnik a kép: a mezőgazdaságban nagyon sok munkahely szűnt meg, de ha megnézzük az Európai Unió vagy egyéb nemzetközi összehasonlításokat, akkor más oldalról az tűnik ki, hogy még mindig sokan dolgoznak a mezőgazdaságban.

Az átrendeződés a mezőgazdaságban annyit jelentett, hogy 1990-ben a keresők 17%-a dolgozott itt, ez kb. 1 millió embert jelentett, amely napjainkra 270 ezer főre csökkent. Jelentős, 6-700 ezres nagyságrendű munkaerővel szűkült a mezőgazdaság, jelenleg 7% a foglalkoztatottak aránya. Összehasonlításként megvizsgálva az Európai Unió és hazánk helyzetét, a további csökkenés tendenciája várhatóan folytatódik, hiszen ma a legfejlettebb országokban a keresők 2-3%-a dolgozik mindössze a mezőgazdaságban. (Az Európai Unióban a 15 tagállam átlaga 4,8%.)

Az iparban '90-hez képest szintén csökkenés következett be. 1990-ben 2 millió ember dolgozott az iparban, ma itt a foglalkoztatottak száma 1,3 millió. A korábbi 36-ról 34%-ra csökkent a foglalkoztatottak aránya. Az Európai Unió átlagától nem vagyunk messze, ott a keresők kb. 30%-a dolgozik az iparban.

A harmadik szektor a szolgáltatás, A számok egyértelműen mutatják, hogy az 1990 előtti időszakban jelentős foglalkoztatotti növekedés jellemezte e szektort, amely '90-ben 2,5 millió embert jelentett 47%-os belső aránnyal. 1999-ben 2,3 millió fő dolgozott a tercier szektorban, azaz a szolgáltatás terén is 200 ezer emberrel kevesebb. Ennek ellenére a szolgáltatás aránya jelenleg kb. 59%. Az Európai Unióban 65%, Amerikai Egyesült Államokban 65 és 70% között van. Közép-Kelet-Európában az egyik legmagasabb Magyarországon. A szolgáltatásban foglalkoztatottak színvonalának kedvező pozíciója mindössze annyit jelent, hogy itt volt a legkisebb a csökkenés. A belső szerkezeti arányok tehát nem a valós fejlődést, hanem csupán az egyes szektorok relatív változásait mutatják.

Ennek megfelelően alakult ki a foglalkoztatottak belső struktúrája. Ez az átstrukturálódás annyit jelentett, hogy a foglalkoztatottak csökkenése a mezőgazdaságban és az iparban kb. 40-40% és kb. 18% a szolgáltatásban. Ami a jövő tendenciáját illeti, természetesen a változások a szolgáltatások prioritása mellett valósulnak meg. Jelenleg, ha megnézzük, hogy melyek a létszámfelvevő ágazatok, iparágak, akkor ezek valamennyien a szolgáltatás bizonyos területét jelentik a kereskedelemtől a javító szolgáltatáson keresztül, bár nőtt az építőipar és a feldolgozóipar felvevőképessége is.

Összefoglalva a '90-es évtized jellemző foglalkoztatáspolitikáját: jó a foglalkoztatáspolitikai politika, ha csökken a munkanélküliség. S elfelejtkeztek arról, ami a foglalkoztatáspolitikai politika lényege: új munkahelyek létesítése; a meglévő munkahelyek megőrzése; a foglalkoztatáspolitikai aktív eszközrendszerével, a munkanélküliség kezelése.

Számomra példaértékű, amit Bill Clinton mondott megválasztását követően, amikor meghirdette a programját, az első mondata ez volt „Amerikaiak, 10 millió új munkahelyet ígerek nektek”. Nemrégben a Demokrata Párt jelölőgyűlésén, ahol alelnöke mellett mondott programbeszédet, válaszolt a Demokrata Párt eredményeit, az első mondata így hangzott: „Amerikai Állampolgárok, a Demokrata Párt 24 millió munkahelyet teremtett számotokra”. Új munkahelyek... Sőt a foglalkoztatáspolitikai első prioritása, hogy a hatékonnyá tehető munkahelyeket meg kell őrizni! Nagyon sokba kerül egy új munkahely és társadalmi, morális, gazdasági vonatkozásban még többbe kerül minden egyes munkahely megszűnése, amely nem indokolhatóan, szűk érdekek által motiválva történik és amely nem sértve a hatékonyság kritériumait megmenthető lett volna. Megítélésem szerint „áttestünk egy kicsit a ló másik oldalára”, amikor a teljes foglalkoztatás célját mind a három Kormány feladta, és a hatékony foglalkoztatás abszolút prioritást kapott. Ennek „ára” többek között az, hogy ma Magyarországon a 10 millió emberből 3,8–3,9 millió a foglalkoztatottak száma és közel ennyi van az inaktív szférában. A gazdaság terhei tehát jelentős mértékben megnövekedtek.

Második témaként röviden a munkanélküliségről és a munkanélküliséggel kapcsolatos tendenciákról szólok, hazai és nemzetközi vonatkozásban.

A munkanélküliségről szólva, viszonylag pozitív folyamatok jellemzik. A munkanélküliség „felszíni” megközelítésének tekintem a munkanélküliségi rátát, amely jól, rosszul, de nemzetközileg is összehasonlítható módon méri a dolgokat. Magyarországon ez viszonylag kedvezőnek tekinthető, a legfrissebb adatok szerint 7% álláskeresőt tartunk nyilván, amely 280-290 ezer főt jelent. Ma a regisztrált munkanélküliek száma kisebb-nagyobb ingadozásokkal, 380-400 ezer körül alakul.

A 6-7%-os munkanélküliségi rátánk jobb, mint az Európai Unió 8-9%-os rátája. Az EU 15 tagállamának rátája ugyanakkor igen nagyfokú differenciáltságú. Hiszen az Európai Unión belül van olyan állam, pl. Luxemburg, amely gyakorlatilag az Amerikai Egyesült Államoknál is kedvezőbb munkanélküliségi rátával rendelkezik. Ez még akkor is érdemleges és pozitív, ha egy rendkívül kis államról van szó. Természetesen van olyan ország is, ahol a munkanélküliségi ráta több mint kétszerese az EU átlagának. Spanyolországra, Olaszországra gondolok, ahol 15-18%-os. A prognózisok azt jelzik, hogy tovább csökken a munkanélküliek száma és ez önmagában örvendetes.

Talán kevésbé örvendetes dolog az, hogy ha valaki bekerül ebbe az „intézményrendszerbe”, hosszú ideig nem talál megoldást. A foglalkoztatáspolitikai sikerességét tehát megítélésem szerint többek között az minősíti, hogy a munkanélküliségi állapot mennyire tartós. Jó a rendszer, ha nem kell 17 hónapig „parkolni” a regisztrációban, mint amit Magyarországon egy átlagos munkanélküli kénytelen elviselni. A munkaerőpiac rugalmassága – és talán ez lehet a kulcsszó a foglalkoztatáspolitikai szempontjából – megítélésem szerint döntő ebből a

szempontból. Döntő, hiszen elősegítheti a minél teljesebb és hatékonyabb foglalkoztatást. A termelékenységet, a versenyképességet nem kis részben csak egy rugalmas munkaerőpiac biztosíthatja. Könnyű kikerülni és viszonylag könnyű visszajutni a munkaerőpiacra. Ehhez hatékony, aktív eszközrendszer, az ún. atipikus foglalkoztatási formák (pl. részmunkaidő, határozott idejű foglalkoztatás stb.) széleskörű elterjedése szükséges.

Nem véletlen, hogy a rugalmasság az Európai Unióban is búvászó lett. Visszatérve tehát a tartós munkanélküliség szerintem a legsúlyosabb gond. Egyrészt nagyon sok pénzbe kerül, másrészt súlyos az egyén szempontjából, hiszen közismert, hogy minél tovább tart a munkanélküliség, annál kisebb az esélye, hogy visszakerüljön valaki a foglalkoztatottak piacára.

Az Európai Unióban a tartós munkanélküliek aránya kb. ugyanolyan nagyságrendű, mint Magyarországon, ahol kb. 40–50%-a a munkanélkülieknek 12 hónapot meghaladóan is a regisztrációban szerepel. Van ennél rosszabb szám is az Európai Unióban, pl. Olaszországban 65-66% a tartós munkanélküliek aránya. Mintaállam Európában Dánia és Svédország, ahol a munkaerőpiac a leginkább harmonikusan működik, ahol mindössze 17-18% ez az arány.

A foglalkoztatáspolitikai sikerességét nem kis részben a fiatalok, pályakezdők munkaerőpiaci helyzete is minősíti. Hazánkban a javuló tendenciák ellenére kedvezőtlen a fiatalok helyzete.

Az Európai Unióban a fiatalok, a pályakezdők munkanélkülisége az egyik legsúlyosabb probléma, hiszen kb. kétszeresen sújtja a fiatalokat. Az okok sokirányúak és összetettek. Az első „bűnös” – és talán itt bizonyos hasonlóság Magyarországon is felfedezhető – az oktatáspolitikai. Az oktatáspolitikai, amely fő felelős abban, hogy a rendelkezésre álló munkaerő képzettsége és a munkáltatók által igényelt szakképzettség között jelentős a különbség. Ez a „rés” egyre inkább táguul az információ, a kommunikáció stb. rohanó tempóban folytatódó változásai közepette. Ennek egyik szemléletes jelensége Amerika, amely 100 ezres nagyságrendben importált informatikusokat. Németország is rájött arra, hogy hiányzik kb. 20-30 ezer informatikus és „importál” Magyarországról, kiemelt jövedelem biztosításával. Legutóbb olvastam egy számítást, amely szerint minden informatikus álláshely betöltésének hiánya további 3-4 betöltetlen álláshelyet jelent, olyat, amely közvetlenül, vagy közvetve kapcsolódik az informatikus tevékenységéhez.

Az Európai Unióban például a középiskolákban tanuló diákok kb. 40 százaléka nem teszi le az érettségét, eleve kizárja magát a munkaerőpiacról. Döbbenetes ez a szám. Nem véletlenül hirdettek meg olyan törekvéseket, mint pl. „Iskolából a munkahelyre”. A munkaerőpiaci elhelyezkedés feltétele, hogy végezzék el az iskolát, a megfelelő képzettség biztosítva legyen.

A harmadik minősítő jelző lehet a munkaerőpiac területi differenciáltságának mértéke. A regionális munkaerőpiaci eltérések az EU-ban kisebbek, mint Magyarországon. A feszültségek közül a legsúlyosabbnak ezt tekintem. A '90-es évtizedben a munkanélküliség tekintetében a régiók közötti különbségek nem csökkentek, hanem nőttek. A kettészakadás a Közép-Magyarországi és a Nyugat-Dunántúli régió tartós előnye és a keleti, északkeleti régió súlyos leszakadása között jelenik meg. Mindez annak ellenére, hogy a munkanélküliség tartósan

csökken Magyarországon. A differenciálódás kimutatható nemcsak régiók, megyék, hanem kistérségek tekintetében is, amely kép árnyaltabban mutatja be ezeket a különbségeket.

A '90-es évtized munkaerőpiaci változásai súlyos gondként érintették azon családokat, ahol a munkanélküliség megjelent. Olvastam az ENSZ egyik jelentésében, amely azzal foglalkozik, hogy hogyan változik az ún. állástalan családokban lévő gyermekek száma. 1992-ben minden tizedik gyermek Magyarországon „állástalan” családban élt. Az ember azt hinné, hogy '92 óta javult a helyzet, mivel a munkanélküliség csökkent. Sajnos nem! Napjainkra nőtt azoknak a gyermekeknek a száma, akik „állástalan családban” élnek, 1997-ben már minden hetedik(!) gyermek ilyen családban élt. Valamennyien tudjuk, hogy melyek azok a családok, amelyek leginkább érintettek, a roma családok Őket többszörösen sújtja a regionális probléma, többszörösen sújtja a képzettségi probléma, és többszörösen sújt – mint ahogy az Európai Unió jelentésében minden évben megjelenik – a diszkrimináció.

A harmadik fő terület a gazdaságilag inaktívok számának alakulása. Az inaktív szférában lévők számának növekedése, a munkavállalási korúak közül leszámítva a tanulókat, gyeseen lévöket stb. súlyos probléma, hiszen nem kevesebbet jelent, mint a rendelkezésre álló munkaerő potenciál csökkenő kihasználását. Olyan intézkedésekre van szükség, amelyek „visszahozzák” a munkaerőpiacra például a százezres nagyságrendű, 25-40 éves kor közötti nőt; visszahozzák azokat a fiatalokat, akiknek a száma szintén jelentős; olyan programokat valósítanak meg, amelyek az inaktívok számának csökkentésével növelik a rendelkezésre álló munkaerő potenciál hatékony hasznosítását.

A jövőről...

A feladatok rendkívül összetettek és ebből a szempontból úgy gondolom, hogy mindenképpen biztató a Kormánynak az a programja, amely új munkahelyek teremtését fogalmazza meg. A jövőbeni foglalkoztatáspolitikai stratégiájának kidolgozása, a cselekvési programok, az ún. „nemzeti akciótervek” megvalósítása erre kell, hogy épüljön.

A nemzetközi tapasztalatok alapján összefoglalóan meghatározható egy eredményes foglalkoztatáspolitikai legfontosabb kritériumrendszere:

Az első kritérium természetesen a stabil makrogazdaság, amely egyensúlyban van, és amely biztosítja a fenntartható növekedés Európai Unióban prioritásként megfogalmazott követelményrendszerét. (Római Szerződés)

A második dolog a párbeszéd. Az Európai Unióban azok az országok voltak sikeresek, ahol a Kormány és a szociális partnerek párbeszéde folyamatos volt. Nem kívánok kommentárt fűzni a hazai helyzethez, az ezirányú teendőkhöz.

A harmadik dolog a külföldi működő tőke és annak munkahely teremtő hatása. Ehhez annyit szeretnék hozzátenni, hogy nálunk a 20 milliárd működő tőke, ami bejött, jobb orientációval, tudatosabb stratégiával csökkenthetné volna a regionális feszültségeket, ideértve a támogatások irányítottságát is.

Negyedik témaként szerepel a képzett, jól motivált munkaerő, olyan projektekkel, mint pl. az élethosszig tartó tanulás.

Ötödik elemként korszerű munkaerőpiaci szolgáltatóhálózat működtetése, ahol a tanácsadás, a közvetítés, az aktív eszközök hatékonysága révén nő a foglalkoztatottság és csökken a munkanélküliség, az inaktivitás.

Befejezésül hatodik tényezőként, az erőforrás értékelésben az élők munkát terhelő adók, járulékok csökkentése. Az Európai Unióban részletes tanulmányok készültek arról, hogy mi lehetett az oka a tartósan magas munkanélküliségnek. A kimutatások egyértelműen bizonyították, hogy az erőforrások értékelésében megdrágították a munkaerőt, az élők munkát. Magyarországon is, az élők munkához tapadó közvetett terhek csökkentése aktuális kérdés.

